

Witold Broniewicz

Wznowienie postępowania cywilnego

Palestra 11/12(120), 28-36

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wznowienie postępowania cywilnego

1. Instytucja wznowienia postępowania w nowym k.p.c., aczkolwiek w zasadniczym zrębie przejęta z dawnej procedury cywilnej, wykazuje jednak — w porównaniu z instytucją wznowienia znaną tej ostatniej — szereg istotnych różnic. Z tej racji opracowania dotyczące wznowienia a pochodzące z okresu przed 1.I.1965 r. utraciły w dużej mierze swoją aktualność.¹

Nowe przepisy o wznowieniu doczekały się, jak dotychczas, bądź zupełnie ogólnego, bądź też fragmentarycznego jedynie omówienia.² Tego rodzaju stan rzeczy uzasadnia próbę pełniejszego przedstawienia problematyki wznowienia w świetle obowiązującej obecnie reglamentacji tej instytucji. Podejmując taką próbę w niniejszym opracowaniu, staram się omówić w nim w sposób systematyczny całość problematyki wznowienia według nowego polskiego kodeksu postępowania cywilnego — rzecz jasna w granicach, na jakie zezwala zakreślony z góry rozmiar artykułu. Uwagi moje grupuję wokół czterech następujących kwestii:

- a) w jakich postępowaniach, od jakich orzeczeń i komu przysługuje skarga o wznowienie,
- b) podstawy wznowienia,
- c) właściwość sądu przy wznowieniu,
- d) postępowanie ze skargi o wznowienie.

2. A. Spośród ośmiu postępowań uregulowanych w k.p.c. wznowienie znają cztery z nich, a mianowicie proces (art. 399—416), postępowanie nieprocesowe (art. 524), postępowanie o uznanie orzeczeń sądów zagranicznych (art. 1148 § 3) oraz postępowanie dotyczące wykonalności orzeczeń sądów zagranicznych i ugód zawartych przed takimi sądami (art. 1151 § 2). Nie jest znane wznowienie w postępowaniu egzekucyjnym,³ zabezpieczającym oraz w postępowaniu w razie zaginięcia

1 Najważniejsze z tych opracowań: M. Allerhand: Wznowienie procesu według projektu polskiej procedury cywilnej, „Głos Prawa” 9—1/27; S. Gołąb: Wznowienie postępowania według projektu kodeksu procedury cywilnej, „Głos Prawa” 9—12/29; Z. Wusałowski: Wznowienie postępowania w kodeksie postępowania cywilnego, „Głos Prawa” 4—5/32; M. Sawczuk: Stosunek wznowienia postępowania do innych instytucji obalających prawomocne orzeczenia merytoryczne, „Annales Univ. M. Curie-Skłodowska”, sectio G, vol. IX, 5, 1962; tenże: Wznowienie postępowania cywilnego, Lublin 1963 (dalej w skrócie Wznowienie).

² Tak więc w artykule W. Dudka pt.: Wznowienie postępowania w nowym polskim procesie cywilnym („Palestra” 4—5/66, s. 31) znajdujemy omówienie kilku jedynie wybranych zagadnień dotyczących wznowienia, i to wyłącznie w procesie. O pewnych kwestiach z zakresu wznowienia pisze W. Siedlecki: Nieważność procesu cywilnego, Warszawa 1965, s. 142 (dalej w skrócie: Nieważność) i Z. Krzemiński: Ochrona praw zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania nieprocesowego, „Palestra” 4—5/66, s. 16. Ogólnie wznowieniem postępowania zajął się W. Siedlecki w swoim Zarysie postępowania cywilnego, Warszawa 1966, s. 371 (dalej w skrócie: Zarys). Wreszcie J. Krajewski w artykule: Wznowienie postępowania według nowego kodeksu postępowania cywilnego (PiP 7/67, s. 65) dał przede wszystkim omówienie zmian, jakie do instytucji wznowienia wprowadził k.p.c. z 1964 r.

³ Tak: orzeczn. SN C II 253/39, cyt. przez J. J. Litauera i W. Święcickiego: Kodeks postępowania cywilnego, Poznań 1947, t. I, s. 228; orzeczn. SN C I 304/46 z 21.VIII.

lub zniszczenia akt,⁴ w postępowaniu zaś przed sądem polubownym jest ono objęte w pewnym sensie instytucją uchylecia wyroku sądu polubownego (art. 712 § 1 pkt 5 i 713 § 2 k.p.c.).⁵

B. W procesie — w myśl art. 399 k.p.c. — można żądać wznowienia postępowania zakończonogo prawomocnym wyrokiem.⁶ Znaczy to, że skarga o wznowienie przysługuje tu od prawomocnych wyroków kończących postępowanie.⁷ Nie można zatem wnieść skargi od wyroku sądu rewizyjnego uchylającego wyrok zaskarżony i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.⁸ Poza tym skarga przysługuje od każdego wyroku, a więc także od wyroku wstępnego, częściowego, uzupełniającego i zaocznego.⁹

Od reguły sformułowanej w art. 399 k.p.c. ustawa wprowadza trzy następujące wyjątki:

a) w myśl art. 400 k.p.c. niedopuszczalna jest skarga o wznowienie od wyroku orzekającego unieważnienie małżeństwa lub rozwód¹⁰ albo ustalającego nieistnienie

1947 r., CSN 6/49 i PiP 4/48 z głosą J. J. Litauera; M. Waligórski: Glosa do orzeczn. SN Kr C 404/49 z 18.XI.1949 r., PiP 4/50, s. 195; E. Wengerek: Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 1961, s. 162; J. Krajewski: op. cit., s. 70. Przeciwnie: cyt. ostatnio orzeczn. SN, PiP 4/50, s. 194; C. Tabęcki: Glosa do cyt. wyż. orzeczn. SN C I 305/6, DPP 8/48, s. 37.

⁴ J. Krajewski, jw.

⁵ J. Krajewski, jw.

⁶ Skarga o wznowienie przysługuje także od prawomocnych nakazów zapłaty wydanych w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Por.: orzeczn. SN C II 375/35, cyt. przez J. J. Litauera i W. Święcickiego, jw.; orzeczn. SN 2 CO 3/62 z 5.VI.1962 r., CSNCP 158/63 i OSPiKA 111/63 z głosą S. Rejmana; K. Lipiński: Kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 1961, s. 302; W. Siedlecki: Zarys, s. 372; tenże: Przegląd orzecznictwa SN, P.P 4/64, s. 637; J. Krajewski, jw.

⁷ Wznowienie postępowania jest aktualne tylko w razie zakończenia postępowania prawomocnym orzeczeniem co do istoty sprawy (orzeczeniem merytorycznym), nie wchodzi zaś w grę w razie zakończenia postępowania innym orzeczeniem, jak np. odrzucającym wniosek (pозew) czy umarzającym postępowanie. Z tej racji nie można aprobować tezy wyrażonej w orzeczn. SN 1 CR 542/62 z 19.VI.1962 r. (RPEiS 3/6, s. 333), w myśl której możliwe jest wznowienie postępowania zakończonogo ugodą (ściśle: zakończonogo postanowieniem o umorzeniu postępowania w wyniku zawarcia ugody), jak również poglądu zawartego w orzeczn. SN 2 CO 3/61 z 13.X.1961 r. (PiZ 4/62), w myśl którego możliwe jest wznowienie postępowania umorzonogo na podstawie art. 13 ustawy z 25.II.1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym (Dz. U. Nr 11, poz. 37). W tym ostatnim orzeczeniu przyjęto zresztą błędnie, jakoby wspomniane umorzenie dokonywane było przez sąd, gdy tymczasem następuje ono z mocy prawa, sąd zaś wydaje jedynie postanowienie stwierdzające to umorzenie. Patrz mój artykuł: Umorzenie postępowania w procesie cywilnym (Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa—Wrocław 1967 r., s. 32).

⁸ S. Gołąb, Z. Wusatowski: Kodeks postępowania cywilnego, Kraków 1932, t. II, s. 485; L. Peiper: Kodeks postępowania cywilnego, Kraków 1934, cz. I, s. 910. Od takiego wyroku nie przysługuje również w świetle art. 47 § 1 k.p.c. rewizja nadzwyczajna.

⁹ W. Siedlecki: Zarys, s. 372.

¹⁰ W orzeczn. C 1097/48 z 28.II.1949 r. (CSN 67/9) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że jeżeli małżonek dopuścił się bigamii przed uzyskanem rozwodu pierwszego małżeństwa, to po orzeczeniu rozwodu tego małżeństwa prawo żądania unieważnienia małżeństwa bigamicznego wygasa. Ponowne zawarcie tego małżeństwa jest oczywiście niedopuszczalne, a jeżeli zostanie dokonane, to nie ma to żadnych skutków prawnych, w szczególności — nie stoi na przeszkodzie skutecznemu wniesieniu skargi o wznowienie postępowania w sprawie o rozwód pierwszego małżeństwa. W orzeczn. 1 CR 147/60 z 6.I.1961 r. (OSN 30/60, P.P 3/63, s. 558 i OSPiKA 316/61) Sąd Najwyższy stwierdził, że uzyskanie przez małżonka rozwodu w sposób sprzeczny z prawem i zasadami moralności nie ma wpływu na dopuszczalność wznowienia postępowania o rozwód w razie zawarcia przez jedną ze stron nowego związku małżeńskiego. Tezę tą aprobuje W. Siedlecki: Przegląd orzecznictwa SN, PiP 6-9/62, s. 390.

małżeństwa, jeżeli choćby jedna ze stron zawarła po jego uprawomocnieniu się nowy związek małżeński¹¹,

b) w myśl art. 402 k.p.c. od wyroków Sądu Najwyższego nie przysługuje skarga o wznowienie z powodu nieważności postępowania,

c) w myśl art. 416 k.p.c. niedopuszczalne jest dalsze wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym orzeczeniem wydanym na skutek skargi o wznowienie.¹² Zakaz ten odnosi się, jak wynika z brzmienia cyt. przepisu, do prawomocnego wyroku wydanego na skutek skargi o wznowienie,¹³ nie stoi on jednak na przeszkodzie — w razie oddalenia skargi o wznowienie — wniesieniu nowej skargi od tego samego wyroku, jeżeli będzie ona oparta na innej podstawie.

Osobą legitymowaną do wniesienia skargi o wznowienie jest w procesie bezsporne strona. Co się tyczy interwenienta ubocznego, to zarówno doktryna, jak i orzecznictwo przyjmują zgodnie, że interwenient samoistny (art. 81 k.p.c.) ma uprawnienie do wniesienia skargi o wznowienie. Natomiast odmawia się na ogół takiego uprawnienia interwenientowi zwykłemu z tej racji, że rola takiego interwenienta wygasa z chwilą zakończenia procesu, a ingerencja jego w celu wznowienia postępowania jest niezgodna z naturą tego rodzaju interwencji.¹⁴

Jeśli chodzi o prokuratora, to d.k.p.c. stanowił w art. 94, że prokurator może żądać wznowienia postępowania w sprawie prawomocnie zakończonej, jeżeli brał w niej udział. Przepis ten nie tyle dawał prokuratorowi uprawnienie do żądania wznowienia, ile wprowadzał ograniczenie przewidzianej w art. 90 d.k.p.c. możliwości prokuratora występowania w procesie. Skoro obecnie ustawa podobnego ograniczenia nie zna, to należy przyjąć, że prokurator zawsze — niezależnie od tego, czy brał, czy też nie brał udziału w postępowaniu — jest legitymowany do wniesienia skargi o wznowienie, a to na podstawie art. 7 i 60 § 2 k.p.c.¹⁵ Podobnie kształtuje się zagadnienie legitymacji do żądania wznowienia, jeśli chodzi o organizacje spo-

11 Podobnie niedopuszczalne są w takich wypadkach wnioski o przywrócenie terminu do złożenia środka odwoławczego (art. 170 k.p.c.) i rewizja nadzwyczajna (art. 417 § 4 k.p.c.). Por. też art. 1149 § 3 k.p.c.

12 Trafnie zaznaczają J. J. Litauer (Komentarz do procedury cywilnej, Warszawa 1933, s. 277) i M. Sawczuk (Wznowienie, s. 225), że przepis ten zamiast o orzeczeniu powinien mówić o wyroku. Podobna nieścisłość daje się zauważyć w art. 393 § 2 zd. trzecie k.p.c. i w art. 147 § 2 k.p.c.

13 Na przykład w razie udziału w postępowaniu ze skargi o wznowienie sędziego, którego udziału lub zachowania się w procesie dotyczy skarga i który z tej racji jest wyłączony z mocy ustawy od udziału w rozpoznaniu skargi (art. 413 k.p.c.), można na to uchybienie procesowe powołać się tylko w rewizji, natomiast nie można, opierając się na tym uchybieniu, wnieść dalszej skargi o wznowienie (J. J. Litauer: op. cit., s. 276).

14 Tak: M. Waligórski: Czy interwenient samoistny ma legitymację do wniesienia skargi o wznowienie, „Polski Proces Cywilny”, 1935 r., s. 563; J. J. Litauer i W. Święcicki: Kodeks postępowania cywilnego, zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”, Łódź 1939, s. 63; S. Gołąb: op. cit., s. 377; J. J. Litauer: Komentarz, s. 270; L. Peiper: op. cit., cz. I, s. 911; uchwała SN w składzie 7 sędziów C III 1301/35 z 20.III.1937 r., ZO 121/37. Należy jednak odnotować pogląd przeciwny, w myśl którego również interwenient uboczny zwykły jest legitymowany do wniesienia skargi o wznowienie, tylko że strona może tę skargę cofnąć: A. W. Bartz: Skarga interwenienta ubocznego o wznowienie postępowania, „Polski Proces Cywilny” 1937 r., s. 73; M. Sawczuk: Wznowienie, s. 190. W. Miszewski (Proces cywilny, Warszawa—Łódź 1946, t. I, s. 243) zaznacza, że interwenient uboczny w każdym razie nie może rozpocząć swego wstąpienia do sprawy od wniesienia skargi o wznowienie, a to wobec treści art. 76 i 77 § 2 k.p.c.

15 J. Krajewski: op. cit., s. 68; W. Siedlecki: Zarys, s. 373. Odmienny pogląd reprezentował M. Lisiewski: Nowy kodeks postępowania cywilnego, wkładka do „Pałestry” nr 3/65, s. 13.

łeczne ludu pracującego, o których mowa w art. 8 i 61 § 1 k.p.c. oraz w art. 54 ustawy z dnia 10.VII.1952 r. o prawie autorskim (Dz. U. Nr 34, poz. 234), gdyż od tych organizacji stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze (art. 62 k.p.c.).¹⁶

C. W postępowaniu nieprocesowym można — w myśl art. 524 k.p.c. — żądać wznowienia postępowania zakończonym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy (postanowieniem merytorycznym). Jest to postanowienie orzekające pozytywnie w przedmiocie, o który w danym postępowaniu chodzi, bądź oddalające wniosek, bądź oddalające rewizję. Od reguły tej istnieją trzy następujące wyjątki:

a) nie przysługuje skarga o wznowienie z powodu nieważności postępowania od postanowień Sądu Najwyższego (art. 402 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.),

b) nie przysługuje skarga o wznowienie od prawomocnego postanowienia merytorycznego wydanego na skutek skargi o wznowienie (art. 416 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.),

c) nie przysługuje skarga o wznowienie, jeżeli postanowienie może być zmienione lub uchylone (art. 524 § 1 k.p.c.).¹⁷ W myśl art. 523 k.p.c. zmienione albo uchylone mogą być postanowienia orzekające w sposób pozytywny w przedmiocie, o który w danym postępowaniu chodzi, jeżeli przepis szczególny (np. art. 542 czy 577 k.p.c.) tak stanowi, jak również mogą być zmienione — w razie zmiany okoliczności sprawy — postanowienia oddalające wniosek.

Zagadnienie legitymacji do żądania wznowienia uregulowane jest w postępowaniu nieprocesowym przede wszystkim w art. 524 k.p.c., w myśl którego wznowienia może żądać uczestnik postępowania, jak również zainteresowany, który nie był uczestnikiem, jeżeli prawomocne postanowienie merytoryczne narusza jego prawa. Poza tym legitymację do wniesienia skargi o wznowienie mają tu prokurator i organizacje społeczne, o jakich mowa w art. 20 ustawy z dnia 10.XI.1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz. U. Nr 69, poz. 434).¹⁸

D. W postępowaniu o uznanie orzeczeń sądów zagranicznych skarga o wznowienie przysługuje w myśl art. 1148 § 3 k.p.c. od prawomocnego postanowienia. Chodzi tu o postanowienie uznające orzeczenie sądu zagranicznego albo oddalające wniosek o uznanie takiego orzeczenia lub oddalające rewizję. W świetle art. 402 i 416 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. nie przysługuje we wzmiankowanym postępowaniu skarga o wznowienie od postanowień Sądu Najwyższego z powodu nieważności postępowania, jak również od prawomocnych postanowień wydanych na skutek skargi o wznowienie. W świetle zaś art. 1149 k.p.c. nie przysługuje skarga o wznowienie od prawomocnego postanowienia uznającego orzeczenie sądu zagranicznego rozwiązujące małżeństwo przez rozwód, unieważniające małżeństwo albo ustala-

¹⁶ W. Siedlecki, jw.; J. Krajewski, jw.

¹⁷ Może być kwestią, czy ograniczenie z art. 524 § 1 k.p.c. stosuje się również do zainteresowanego, o którym mowa w art. 524 § 2 k.p.c. Na pytanie to należy dać odpowiedź twierdzącą. Jeżeli bowiem zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonym prawomocnym postanowieniem merytorycznym, może uzyskać zmianę czy uchylenie tego postanowienia w zwykłym trybie, to nie ma on prawnej potrzeby (czy może lepiej: interesu) w dochodzeniu zmiany bądź uchylenia postanowienia w trybie wznowienia postępowania. Famiętać zaś przy tym należy, że zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania, ma w pewnych sprawach szersze niż ten ostatni możliwości żądania zmiany czy uchylenia prawomocnego postanowienia merytorycznego (por. art. 679 § 1 i 2 i art. 610 § 1 k.p.c.).

¹⁸ T. Misiuk: Zadania organizacji społecznych w postępowaniu cywilnym, PiP 9/66, s. 308. Warto zaznaczyć, że wyjątkowo wznowien i postępowania nieprocesowego może nastąpić z urzędu. Wypadek taki przewiduje art. 11 dekretu z 7.VII.1945 r. o odtworzeniu dyplomów i świadectw z ukończenia nauki (Dz. U. Nr 27, poz. 164 z późn. zm.).

jące niestnienie małżeństwa, jeżeli choćby jedna ze stron — po uprawomocnieniu się tego postanowienia — zawarła w Polsce nowy związek małżeński.

Legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie przysługuje w omawianym postępowaniu jego uczestnikom. Jednym z nich może, a w zakresie rozprawy musi być prokurator (art. 7 i 1148 § 2 k.p.c.). Natomiast nie wchodzi tu w grę legitymacja organizacji społecznych ludu pracującego z art. 8 k.p.c. Ani bowiem ustawa nie zawiera przepisu zezwalającego jakiegokolwiek tego rodzaju organizacji na uczestniczenie w postępowaniu o uznanie orzeczeń sądów zagranicznych, ani też — co istotniejsze — uznanie nie dotyczy orzeczeń wydawanych w sprawach, w których organizacje te mogą w myśl ustawy uczestniczyć.

E. W postępowaniu dotyczącym wykonalności orzeczeń sądów zagranicznych i ugód zawartych przed takimi sądami skarga o wznowienie przysługuje w myśl art. 1151 § 2 k.p.c. na prawomocne postanowienie w przedmiocie wykonalności. Co należy rozumieć przez tego rodzaju postanowienie?

Postępowanie dotyczące wykonalności orzeczeń (ugód) pochodzących od sądów zagranicznych zostaje wszczęte w wyniku złożenia przez osobę zainteresowaną do właściwego sądu wojewódzkiego wniosku o nadanie takiemu orzeczeniu (ugodzie) klauzuli wykonalności (wynika to z art. 1153 w związku z art. 1151 § 3 k.p.c.).¹⁹ W zależności od wyników tego postępowania sąd wojewódzki wydaje postanowienie o wykonalności orzeczenia (ugody) albo postanowienie oddalające wniosek o nadanie klauzuli wykonalności.²⁰ Na każde z tych postanowień przysługuje zażalenie (art. 1151 § 2 i art. 795 k.p.c.). W razie złożenia zażalenia na postanowienie o wykonalności Sąd Najwyższy — po rozpoznaniu tego zażalenia — albo uchyla to postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi wojewódzkiemu, albo też zmienia to postanowienie i oddala wniosek o nadanie klauzuli, albo wreszcie oddala zażalenie. W wyniku zaś złożenia zażalenia na postanowienie oddalające wniosek o nadanie klauzuli Sąd Najwyższy — po rozpoznaniu zażalenia — albo uchyla to postanowienie i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania sądowi wojewódzkiemu, albo też zmienia to postanowienie i orzeka o wykonalności orzeczenia (ugody),²¹ albo wreszcie oddala zażalenie. Wszystkie wymienione postanowienia, zarówno sądu wojewódzkiego jak i Sądu Najwyższego, należy uznać za postanowienia w przedmiocie wykonalności orzeczeń (ugód) pochodzących od sądów zagranicznych. Na wszystkie te postanowienia — z wyjątkiem postanowień Sądu Najwyższego uchylających postanowienie sądu wojewódzkiego i przekazujących sprawę do ponownego rozpoznania temu sądowi — przysługuje skarga o wznowienie. Ograniczenie tej reguły dotyczy skargi na postanowienia Sądu Najwyższego z powodu nieważności oraz skargi na prawomocne postanowienie wydane na skutek skargi o wznowienie (art. 402 i 416 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

Legitymację do wniesienia skargi o wznowienie mają w postępowaniu, o jakim mowa, przede wszystkim jego uczestnicy. Legitymacja ta przysługuje również prokuratorowi — niezależnie od tego, czy brał udział w postępowaniu. Ponadto należy przyjąć, że w postępowaniu tym legitymacja do wniesienia skargi przysłu-

¹⁹ Por. post. SN CZ 22/66 z 30.III.1966 r., OSN Gen. Prok. 34/66.

²⁰ W świetle art. 1151 § 2 i 3 k.p.c. należy rozróżniać postanowienie o wykonalności orzeczenia (ugody) sądu zagranicznego i postanowienie w przedmiocie wykonalności orzeczenia (ugody) sądu zagranicznego. Pierwsze jest postanowieniem pozytywnym, tj. stwierdzającym, że orzeczenie (ugoda) jest w Polsce wykonalna, drugie może być zarówno postanowieniem pozytywnym, jak i postanowieniem negatywnym, tj. oddalającym wniosek o nadanie orzeczeniu (ugodzie) klauzuli wykonalności.

²¹ Sąd Najwyższy nie nada jednak orzeczeniu (ugodzie) pochodzącemu od sądu zagranicznego klauzuli wykonalności, a to ze względu na art. 731 § 1 zd. drugie k.p.c.

guje także organizacjom społecznym wzmiankowanym w art. 61 § 1 k.p.c. i art. 54 prawa autorskiego — niezależnie od tego, czy dana organizacja brała udział w postępowaniu. Skoro bowiem organizacje te mogą w określonych sprawach wytaczać powództwo i powodować wszczęcie postępowania egzekucyjnego niezależnie od tego, czy powództwo było wytoczone przez tego rodzaju organizację,²² to przyjąć trzeba, że mogą one brać udział również w postępowaniu w przedmiocie wykonalności orzeczeń (ugód) pochodzących od sądów zagranicznych, gdyż postępowanie to jest tylko wstępem do egzekucji.

3. A. Podstawy wznowienia dzielą się na dwie kategorie. Pierwsza obejmuje powody nieważności postępowania, druga — tzw. właściwe przyczyny restytucyjne.

Powody nieważności postępowania stanowiące podstawy wznowienia wymienione są w art. 401 k.p.c. Należą do nich:

a) udział w orzekaniu sędziego wyłączonego z mocy ustawy, jeżeli uczestnik postępowania²³ przed uprawomocnieniem się orzeczenia²⁴ nie mógł się domagać wyłączenia,

b) pozbawienie uczestnika możliwości działania, będące skutkiem naruszenia przepisów prawa i trwające co najmniej do chwili uprawomocnienia się orzeczenia,

c) brak należytej reprezentacji uczestnika, jeżeli nie był on przed uprawomocnieniem się orzeczenia podniesiony w drodze zarzutu albo jeżeli w okresie tym uczestnik nie potwierdził dokonanych czynności procesowych.

Jak widać, nieważność postępowania jako podstawa wznowienia ujęta jest przez ustawę w sposób węższy w porównaniu z nieważnością będącą podstawą rewizyjną (art. 368 pkt 2 k.p.c.). Tylko bowiem niektóre (mniejszość) powodów nieważności dających podstawę do rewizji (art. 369 i 1099 k.p.c.) stanowi podstawy wznowienia, te zaś, które takie podstawy stanowią, mają postać kwalifikowaną.

ad a). Ta podstawa wznowienia nie powinna budzić wątpliwości. Zaznaczę jedynie, że mimo pewnej różnicy sformułowań między art. 369 pkt 4 a art. 401 pkt 1 k.p.c. oba te przepisy mają na względzie tę samą sytuację.²⁵

ad b). W literaturze można napotkać pogląd, w myśl którego naruszenie przepisów prawa, o jakim mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c., odnosi się zarówno do pozbawienia uczestnika możliwości działania, jak i do braku należytej reprezentacji uczestnika.²⁶ Należy wszakże zauważyć, że brak należytej reprezentacji jest zawsze wynikiem naruszenia przepisów prawa, natomiast pozbawienie uczestnictwa możliwości działania może być albo może nie być wywołane naruszeniem tych przepisów. Trzeba zatem przyjąć, że wzmianka o naruszeniu przepisów prawa odnosi się tylko do pozbawienia uczestnika możliwości działania.

²² T. Miśiuk: op. cit., s. 307.

²³ W dalszych rozważaniach będę się w zasadzie posługiwał pojęciem uczestnika postępowania, a nie pojęciem strony, ponieważ rozważania te odnoszą się będą zarówno do postępowania, w którym aktualne jest pojęcie strony, jak i do postępowania, w którym pojęcie to nie jest aktualne. Przez uczestnika postępowania rozumieć będę również stronę.

²⁴ W dalszych rozważaniach będę się posługiwać pojęciem orzeczenia, a nie pojęciem wyroku ze względów odpowiednio tych samych, jakie są przytoczone w przyp. 23.

²⁵ M. Sawczuk: Wznowienie, s. 240, W. Siedlecki: Nieważność, s. 148.

²⁶ M. Sawczuk: Wznowienie, s. 244; M. Allerhand: Kodeks postępowania cywilnego, Lwów 1932, t. I, s. 467, E. Wengerek: Głosa do orzec. SN 4 CR 151/60, OSPiKA 119/62. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zawarte w art. 401 ust. 2 k.p.c. zastrzeżenie, iż pozbawienie strony (uczestnika) możliwości działania — aby dawało podstawę do wznowienia postępowania, musi być wynikiem naruszenia przepisów prawa — nie stosuje się w wypadku, gdy skargę o wznowienie wnosi zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania nieprocesowego (art. 524 § 2 k.p.c.). Por. J. K r a j e w s k i: op. cit., s. 68.

Rozumienie pozbawienia uczestnika możliwości działania nie jest jednolite.²⁷ Rozbieżność zapatrywań dotyczy w szczególności kwestii, czy pozbawienie uczestnika możliwości działania, o jakim mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c., zbieżne jest z pozbawieniem uczestnika możliwości obrony swych praw, o jakim mowa w art. 369 pkt 5 k.p.c. Przeważają poglądy co do tożsamości obu tych pojęć.²⁸

Odmienne stanowisko w tej kwestii zajmuje Piekarski, według którego niemożność działania obejmuje uniemożliwienie uczestnikowi obrony swych praw, ale nie odwrotnie, czyli że niemożność działania sięga dalej niż niemożność obrony swych praw, co sprawia, że oba te pojęcia nie są jednoznaczne.²⁹ Na uzasadnienie swego stanowiska Piekarski przytacza dwa argumenty. Pierwszy opiera się na przykładzie, w którym strona działała na rozprawie w sposób nie liczący z powagą sądu i dlatego sąd wydał ją bez uprzedzenia o skutkach wydalenia. Zdaniem Piekarskiego, strona może być w takiej sytuacji pozbawiona możliwości obrony swych praw, co z kolei może stanowić podstawę rewizji, ale nie może uzasadnić wznowienia postępowania. Zapatrywanie to jest nietrafne. Nie ulega chyba wątpliwości, że wydalenie strony, o jakim wyżej mowa, pozbawia ją — z naruszeniem przepisu art. 28 § 2 u.s.p. — możliwości działania, a tym samym możliwości obrony swych praw. Daje to stronie możliwość wniesienia rewizji opartej na zarzucie nieważności z art. 369 pkt 5 k.p.c. Niemożność wniesienia skargi o wznowienie wywołana jest nie charakterem omawianej przyczyny nieważności, ale tym, że strona mogła się powołać na tę nieważność w rewizji. W myśl panującego pod rządem d.k.p.c. (tj. w czasie, gdy Piekarski formułował swoją tezę) poglądu niemożność działania, aby mogła stanowić podstawę wznowienia, musiała trwać aż do chwili uprawomocnienia się orzeczenia.³⁰ Pogląd ten został zaakceptowany przez ustawodawcę w art. 401 pkt 2 k.p.c.³¹ Drugi argument Piekarskiego nawiązuje do sytuacji, w której osoba prowadząca proces w imieniu strony nie miała ku temu upoważnienia. Daje to stronie możliwość wniesienia rewizji na podstawie art. 369 pkt 2 k.p.c., możliwość zaś wniesienia skargi o wznowienie o tyle tylko, o ile do chwili uprawomocnienia się wyroku strona nie wiedziała o występowaniu w jej imieniu osoby nie mającej upoważnienia, tj.

²⁷ Nie mogę tu specyfikować wypadków pozbawienia uczestnika możliwości działania. W tym względzie por. M. Sawczuk: Wznowienie, s. 245 i n. Wspomnę tylko, że szczególnym wypadkiem pozbawienia uczestnika możliwości działania jest ustanowienie kuratora, o jakim mowa w art. 143 i 510 § 2 k.p.c., przy braku przesłanek ku temu i przeprowadzenie postępowania z udziałem takiego kuratora, tj. bez udziału uczestnika. Por.: orzeczn. SN 4 CR 559/59 z 9.V.1960, OSN 120/60; orzeczn. SN 3 CZ 65/60 z 16.VIII.1960, OSPiKA 81/61 i RPEiS 3/63, s. 373; S. Gołąb: op. cit., s. 32; M. Lisiewski: Odpowiedź na pytanie prawne, „Palestra” 6/63, s. 51. Z drugiej strony nieustanowienie kuratora, o jakim mowa, w sytuacji wymagającej takiego ustanowienia również oznacza pozbawienie uczestnika możliwości działania. Por. L. Peiper: op. cit., cz. I, s. 853. Zaznaczę również, że w wypadku gdy zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania nieprocesowego, może żądać wznowienia, stosuje się przepisy o wznowieniu z powodu pozbawienia możliwości działania, a więc przede wszystkim art. 401 pkt 2, 407 i 408 k.p.c. (art. 524 § 2 k.p.c.).

²⁸ M. Alerhand, jw.; W. Siedlecki: Podstawy rewizji cywilnej, Warszawa 1959, s. 153; tenże: Nieważność, s. 151. Na tym samym stanowisku stoi, jak się wydaje, M. Sawczuk: Zdolność procesowa a stan psychiczny strony, NP 10/59, s. 1215; tenże: Wznowienie, s. 257, 258. Zdaniem L. Peipera (op. cit., cz. I, s. 914) pozbawienie strony możliwości obrony swych praw jest skutkiem spowodowanym przez pozbawienie strony możliwości działania.

²⁹ M. Piekarski: Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1964, s. 60.

³⁰ Orzeczn. SN 2 CR 930/57 z 9.XII.1957 r., OSN 99/59 i OSPiKA 111/59 oraz tamże glosa K. Stefki. Odmienne W. Siedlecki: Przegląd orzecznictwa SN, PiP 2/60, s. 329; tenże: Przegląd orzecznictwa SN, PiP 11/61, s. 308.

³¹ W. Siedlecki: Nieważność, s. 184.

o ile była w ten sposób pozbawiona możliwości działania. Sytuacja zatem, która w świetle art. 369 k.p.c. nie oznacza pozbawienia strony możliwości obrony swych praw, oznacza pozbawienie strony możliwości działania, o jakim mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c. Zapatrywanie to, słuszne być może pod rządem d.k.p.c., nie znajduje uzasadnienia obecnie, ponieważ wypadek działania w imieniu strony osoby bez należytego pełnomocnictwa stanowi, jak to postaram się wykazać niżej, jedną z postaci braku należytej reprezentacji, o jakim mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c., natomiast nie wchodzi on w sferę pozbawienia strony możliwości działania.

W tym stanie rzeczy możemy odrzucić zapatrywanie Piekarskiego i pozostać przy poglądzie, w myśl którego pozbawienie uczestnika możliwości obrony swych praw i pozbawienie uczestnika możliwości działania stanowią pojęcia jednoznaczne.³²

ad c). Pojęcie braku należytej reprezentacji uczestnika postępowania również może budzić wątpliwości co do swego znaczenia. Podstawa wznowienia polegająca na tym braku zastąpiła w nowym k.p.c. tę podstawę, którą według art. 401 pkt 2 d.k.p.c. był brak należytego zastępstwa uczestnika nie mającego zdolności procesowej. Na tej zasadzie można by zatem twierdzić, że brak należytej reprezentacji oznacza w art. 401 pkt 2 k.p.c. (nowego) brak przedstawicielstwa ustawowego uczestnika nie mającego zdolności procesowej.

Trzeba mieć wszakże na względzie, że art. 401 k.p.c. mówi o podstawach wznowienia będących przyczynami nieważności postępowania, a zatem wiąże się ściśle z art. 369 k.p.c. Ten ostatni przepis w pkt 2 przewiduje — jako jedną z przyczyn nieważności — brak organu powołanego do reprezentowania uczestnika nie będącego osobą fizyczną. Na tej zasadzie można by uważać, że brak należytej reprezentacji oznacza w art. 401 pkt 2 k.p.c. brak organu powołanego do reprezentowania uczestnika nie będącego osobą fizyczną (organu z art. 67 k.p.c.).

Siedlecki, łącząc oba przytoczone wyżej punkty widzenia, wyraża zapatrywanie, że opuszczenie w art. 401 pkt 2 k.p.c. wzmianki o zdolności procesowej umożliwiła obecnie podciągnięcie pod omawianą podstawę wznowienia wypadków, gdy w sprawie nie działa organ uczestnika nie będącego osobą fizyczną powołany do jego reprezentowania, jak również wypadków, gdy działała osoba, która straciła przymiot przedstawiciela ustawowego uczestnika nie mającego zdolności procesowej lub która — według prawa materialnego — nie mogła go reprezentować w sprawie (np. art. 98 § 2 k.r.o.). Natomiast nie wchodzi tu w grę, zdaniem Siedleckiego, brak umocowania pełnomocnika procesowego; brak taki może być uwzględniony w związku z następną przyczyną nieważności postępowania, jaką jest pozbawienie uczestnika możliwości działania.³³

³² W piśmiennictwie z okresu obowiązywania d.k.p.c. sporne było również zagadnienie, czy pozbawienie uczestnika możliwości działania — żeby mogło stanowić podstawę wznowienia — musiało być całkowite, czy też mogło być częściowe. Szereg wypowiedzi stało na gruncie pierwszej z tych ewentualności. Por. w tym względzie orzeczn. SN 3 CR 953/60 z 2.VI.1961 r., NP 1/63, s. 117; S. Rejman: Głosa do tego orzeczenia, NP 4-5/63, s. 581; M. Piekarski: op. cit., s. 62 i n. Odmienne uważał: W. Siedlecki: Głosa do cyt. wyżej orzeczenia, NP 1/63, s. 122 i M. Sawczuk: Wznowienie, s. 246. Osobiście przychyliam się do stanowiska Siedleckiego i Sawczuka, uważam jednak, że zagadnienie straciło obecnie na ostrości wobec sformułowanego w art. 401 pkt 2 k.p.c. warunku, aby niemożność działania trwała przynajmniej do chwili uprawomocnienia się orzeczenia. Por. też wyrok SN II PR 371/65 z 20.I.1966 r., OSNCP 172/66 i OSPiKA 248/66.

³³ W. Siedlecki: Nieważność, s. 149. Pogląd Siedleckiego aprobuje M. Sawczuk: Wznowienie, s. 267. Pogląd ten jest o tyle niekonsekwentny, że zdaniem Siedleckiego i Sawczuka pozbawienie uczestnika możliwości działania jest równoznaczne z pozbawieniem uczest-

Rozpatrzmy kwestię, czy to ostatnie twierdzenie Siedleckiego, sformułowane zresztą pod niewątpliwym wpływem Piekarskiego³⁴, może być uznane za trafne.

Gdybyśmy mieli zakwalifikować, w świetle art. 401 pkt 2 k.p.c., brak należytego umocowania pełnomocnika procesowego do jednej z wymienionych w tym przepisie podstaw wznowienia, to niewątpliwie już *prima facie* podciągnęlibyśmy ten wypadek pod brak należytej reprezentacji, a nie pod pozbawienie uczestnika możliwości działania. Czy tego rodzaju kwalifikacja prowadziłaby do jakichś nie nadających się do przyjęcia wniosków, a w szczególności czy nie rozszerzałaby zbyttno możliwości wznowienia? Na pytanie to należy dać odpowiedź przeczącą. Brak należytej reprezentacji uczestnika — żeby dawał podstawę do wznowienia — musi mieć, jak to już zaznaczyliśmy, postać kwalifikowaną. Kwalifikacja ta polega m. in. na braku potwierdzenia czynności procesowych przez uczestnika. Potwierdzenie to może być bądź wyraźne, bądź dorozumiane. To ostatnie ma miejsce wówczas, gdy uczestnik, wiedząc o działaniu w jego imieniu osoby do tego nie upoważnionej, nie podejmie kroków w celu likwidacji podobnego stanu rzeczy. Jeżeli zatem uczestnik, wiedząc o prowadzeniu sprawy w jego imieniu przez osobę nie mającą należytego pełnomocnictwa, nie podniesie w tej mierze zarzutu, brak będzie podstawy do żądania wznowienia postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia. W świetle przeprowadzonego rozumowania możemy przyjąć, że brak należytej reprezentacji, o jakim mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c., oznacza m. in. brak należytego umocowania pełnomocnika procesowego.

Pamiętać również trzeba, że przedstawicielstwo ustawowe aktualne jest nie tylko w wypadku nieposiadania przez uczestnika postępowania zdolności procesowej. Niedłokrotnie z przedstawicielstwa takiego musi korzystać także uczestnik posiadający wspomnianą zdolność. Na przykład dla uczestnika, którego miejsce pobytu nie jest znane, może być ustanowiony kurator (art. 143 i 510 § 2 k.p.c.). Kurator taki jest przedstawicielem ustawowym.³⁵ Brak należytej reprezentacji może zatem oznaczać w art. 401 pkt 2 również brak przedstawiciela ustawowego uczestnika posiadającego zdolność procesową.³⁶

W ostateczności możemy przyjąć, że brak należytej reprezentacji w rozumieniu art. 401 pkt 2 k.p.c. oznacza niedziałanie za uczestnika nie będącego osobą fizyczną jego organu, niedziałanie za uczestnika (stosownie do okoliczności — mającego albo nie mającego zdolności procesowej) przedstawiciela ustawowego i działanie za uczestnika osoby nie mającej należytego pełnomocnictwa.

(dokończenie nastąpi)

nika możliwości obrony swych praw. Jak wynika zaś z zestawienia pkt 2 i 5 art. 369 k.p.c., pozbawienie uczestnika możliwości obrony swych praw nie obejmuje wypadku braku należytego pełnomocnictwa, co stwierdza Piekarski (jw.).

³⁴ Por. uwagi wyżej, jak również mój artykuł: Reprezentacja według kodeksu postępowania cywilnego, NP 7—8/66, s. 864.

³⁵ Por. K. Korzan: Kurator w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1966, s. 30, 34.

³⁶ Pod rządem d.k.p.c. wypadek ten oznaczał niemożność działania. Por. L. Peiper: op. cit., cz. I, s. 853.